

Barcelona" el 9-xi-1911. Maragall morí el 20-xi-1911).

Maragall va ser un "senyor de Barcelona", per dir-ho a la manera de Pla, que no va haver de treballar gaire—va poder viure en bona part de les rendes de la petita fortuna que havia fet son pare—, va tenir una família molt nombrosa i va viatjar molt poc: es tracta d'una biografia que no es presta a gaires aventures reals, però que l'autor, d'una vida interior profunda—alimentada per lectures d'alguns autors de primera fila de llengua alemanya sobretot—, va convertir a través dels seus escrits en un itinerari de recerca del sentit de l'existència de gran transcendència.

En l'adolescència, Maragall comença a allunyar-se de l'entusiasme infantil a propòsit de l'experiència de fe, tot i que mai no va abandonar la pràctica religiosa. En una carta del 1884 al seu amic Josep M. Lloret escriu: "Ya sabes que las tres últimas cosas que me interesan son *Naturaleza, Arte y Amor*". Es tracta de la vivència pregona de l'Art, formulada en categories religioses. El sistema religiós que ha après—el catolicisme—no li interessa perquè el que descobriria que val és la recerca del misteri. Això queda establert ja en la joventut, però el misteri s'anirà desvelant al llarg de la seva vida, fins a esdevenir el Misteri, que dona sentit a la creació i a la història.

Amb l'arribada als trenta anys—casament, entrada al "Diario de Barcelona"—comença una nova etapa intel·lectual. El descobriment de Moreta és molt interessant: un Maragall articularista de prosa "absolutament vuitcentista i, més encara, tronada", que, alhora, descobreix Nietzsche i el dona a conèixer als seus lectors. S'està produint un canvi: l'article *En las almas* (1894) descriu una experiència de comunió amb la natura i el paisatge. El poema *Goigs a la Virgen de Nària* completa la perspectiva: hi ha una transformació de l'home; les paraules s'han

tornat pregària, perquè l'home ha sentit una veu i una mirada que l'han canviat. L'excursionista s'ha transformat en pelegrí.

En aquesta època escriu el poema *Dimores de cendra. A una noia, d'on surten els versos que constitueixen el títol del llibre d'Ignasi Moreta*. La veu poètica expressa que el cos ha estat donat a la noia no per a la cendra, que recorda la mort, sinó per gaudir de la vida. Jo no sé exactament el moment que Maragall podia tenir de la Bíblia, fora de les lectures que escoltava, en llatí, a l'eucaristia de cada diumenge, però gosaria afirmar que aquí hi ha una lectura molt peculiar del llibre del Càntic del Càntic.

Les pàgines del llibre dedicades a l'anàlisi de la figura del comte Arnau penso que són la millor lectura que mai s'ha fet d'aquest personatge emblemàtic i enigmàtic de la poesia maragalliana. Moreta en fa una exegesi extraordinàriament fecunda, que fa veure que el personatge sols s'entén en el conjunt del pensament de Joan Maragall—i de l'evolució d'aquest. Maragall ha descobert el canvi de l'*excelsior*—l'elevació—en què l'art es manifesta com a ascensió vers Déu.

A partir del 1901, Maragall anirà formulant el que Moreta anomena "una poètica sagrada": "el poeta no fa el poema sinó que es deixa portar per ell; no és creador, sinó transmissor. I ho és amb una finalitat: que el resultat d'aquest abandonament—el poema—conduïx autor i lectors cap a l'altura. L'objectiu no és, doncs, estètic ni pedagògic, sinó moral i religiós" (p. 217). La definició de Maragall de poesia és un exponent ben clar d'aquesta tessitura que descriu de manera admirable l'assaig de Moreta: "Poesia és dir bellament les coses; i dir-les bellament és anunciar la visió que un tinga de Déu en elles" (1904, en el *Proleg* a les poesies de Francesc Pujols).

En el poema *Excelsior*, Maragall fa una crida singular a viatjar: "no s'acaba el teu

viatge. | no s'acabarà mai més". El viatge, però, és redireccionat: la direcció és *mis amunt*, en una metafora que remet al Cel, dimensió religiosa de l'experiència humana. El descobriment humà i intel·lectual és magnífic: la religió no nega la vida humana, sinó que li dona sentit.

El volum de poesia del 1906—*Enlla*—conté la segona part d'*El comte Arnau*. Aquí l'heroi està cansat de córrer: la immortalitat a la terra no és redempció, sinó condemna perquè Arnau ha mantat a la llei d'amor. Ara el comte ja no vol córrer *enlla*, sinó *amunt*. Quan descobreix que ja no té res a esperar ni a viure *enlla*, vol reduir-se, i això sols és possible *amunt*. Aquí és summament interessant el paper d'Adalaïsa. Explica Moreta: "Quin és el seu pecat? Per paradoxal que sembli, el pecat d'Adalaïsa només pot ser la seva ascètica negació de la vida, de la sensualitat i de la feminitat, en nom de la religió: és la seva concepció del món com a pressió de l'ànima, de la qual aquesta s'ha de deslluirar per anar al cel, el que constitueix el seu pecat. Maragall no aprova el catolicisme tenyit de platonisme que Adalaïsa representa, i per això no es fa una santa verge i màrtir sinó que l'envia al purgatori. Ella purga el seu pecat, que és no haver volgut viure—haver negat l'*enlla* en nom de l'*amunt*—, i per això el que reclama al poeta és tornar a la vida veritable del cos" (ps. 266-267).

L'última etapa de l'itinerari intel·lectual i religiós de Maragall s'inicia amb els articles dels anys 1905-1906 del "Diario de Barcelona", en què descriu experiències de percepció oceànica clarament associades a la mística. Maragall desplega, en la darrera etapa de la seva vida, una estètica derivada d'una metafísica religiosa de gran interès. Per al poeta *espiritualitzar-se* vol dir viure *enllà* enmig de les coses creades, i això de *manera esforç*—aprofundiment en la condició humana—contra el *caos*, de manera que la mort és superada en l'amor. Tornem a ser

en el Càntic dels Càntics bíblic: "l'amor és fort com la mort, la passió, inexorable com l'abisme: les seves flames són flames abrasadores, una flama divina" (Ct 8,6).

Això porta Maragall a pensar sobre la poesia. El procés és admirablement descrit per Ignasi Moreta: "(1) l'artista veu la forma de la natura, empremta del rime de la creació de Déu; (2) aquesta forma l'encisa; (3) aquest enciamment fa que sorgeixi del seu interior un balbuceig diví de paraula viva que és el que el poeta ha de transcriure. El poeta no és l'autor sinó només el transmissor d'un es paraules dictades per Déu en uns moments que també depenen exclusivament de Déu" (p. 348).

Un mèrit molt gran de l'assaig de Moreta és, crec, haver resolt—segons el meu parer de manera definitiva—l'enigma de Haldé. Aquesta figura de la seva poesia no és el record d'una relació extracònjugal del poeta—segons creien estudiosos conspicus—, sinó la recreació, en l'àmbit del somni, a partir de la figura real d'Amada (un amor de joventut, el cognom de la qual és desconegut) i de les nombroses dones de qui s'enamorà platonícament el poeta, amb qui manté *convèrses* imaginàries. Sembla que, finalment, totes les peces del trencaclosques poeicobiogràfic maragallà encaixen.

L'exegesi del *Cant espiritual* ocupa la darrera part del llibre de Moreta. La qüestió és: com és possible, atesa la bellesa del món present, que Déu n'hagi previst un altre de diferent per al més enllà? Maragall ha experimentat moments d'experiència oceànica, en què l'eternitat ja té lloc en el temps present. El poeta no pot acceptar que aquesta experiència sigui un tast d'una altra vida—cosa que en realitat suposaria la devaluació de la vida—, sinó que vol inserir aquests moments de plenitud en la quotidianitat. Maragall vol, en paraules de Moreta: "uns moments que el consolin del dolor del món—una eternitat que compensi el temps—sinó

Guia de lectura

inmensa cantidad de seres humanos? ¿Era una simple masa o una conciencia? ¿Era un producto de medio siglo de propaganda o era un fenómeno de voluntad perfectamente enraizado y serio? No tengo elementos para decirlo.” A banda de desconcert i incomprensió, va sentir una repugnància considerable davant de la cua. Era la concreció de tot allò en el que no creia. I Pla, pensant en aquella cua que és el símbol d’un fracàs, es confessa als seus lectors: “Siento en mi interior una gran admiración por los hombres que a través de inauditos esfuerzos han tratado de separar la teocracia y el dominio político y han creído, hasta donde ha sido posible, un régimen de crítica y de tolerancia.” Res d’això s’havia aconseguit a la Unió Soviètica. La carcassa en construcció que havia vist el 1925 estava buida. No tenia sentit. Havia fracassat. Amb aquesta idea va marxar de Rússia i ja no hi va tornar.

Ignasi Moreta

No et facis posar cendra. Pensament i religió en Joan Maragall

Barcelona. Fragmenta Editorial, 2010. 548 ps.

En la dècada dels vuitanta del segle passat, quan era catedràtic de llengua i literatura catalanes d’institut de barxillerat, em va tocar explicar Joan Maragall (1860 - 1911) als alumnes de COU. Es tractava de fer una lectura monogràfica de *Visions & canis* (1900). Per preparar-me les classes vaig llegir tota la bibliografia disponible sobre Maragall. Vaig quedar decebut. Em va fer l’efecte que ningú no acabava de saber ben bé què pensava aquest autor. Després d’un quart de segle sense haver tornat a llegir Maragall, el llibre d’Ignasi Moreta m’ha permès de reconèixer-me personalment amb el poeta barceloní. Haig de confessar que el meu poeta sempre

ha estat i serà Carnet, però ara puc dir que —per primera vegada— Maragall ha esdevingut transparent en el conjunt de la seva obra i del seu pensament. El mèrit de *No et facis posar cendra* és, al meu parer, realment enorme.

Ignasi Moreta ha establert quatre fases en el pensament del poeta-pensador: 1860-1890, l’època de la religió (romàntica) de la Bellesa; 1890-1901, moment de transició: l’exaltació positivista del forts a la cristianització de l’excepcional; 1901-1906, el neoespiritualisme modernista; 1906-1911, l’últim Maragall.

No et facis posar cendra és una biografia intel·lectual de Maragall i, alhora, una lectura global hermenèutica de l’obra d’aquest autor (poesia, prosa d’assaig i periodística i epistolari). La clau de volta interpretativa que hi descobreix Moreta és la dimensió religiosa: “yo solo quiero ser cristiano, pero bien cristiano” (manuscrit original de l’article *Carta a una senyora*, publicat al “Diario de

una eternitat que sigui el mateix temps intensificat" (p. 424). L'objectiu és aconseguir que el temps sigui una successió d'instants d'eternitat. Però això és una qüestió que resta formulada i sense resposta. El *Canvi espiritual* acaba amb la petició (a Déu) d'uns sentits més grans per contemplar la faç de Déu, després d'una mort que vol que sigui una major màxima. La qüestió penso que no és un problema que teòricament pugui ser resolt, sinó un misteri que sols ens és donat de contemplar. La formulació de Maragall és paradoxal: exaltació de la vida fins a l'extrem i, alhora, aposta per la contemplació; és a dir: viure l'eternitat en el temps. En aquesta tessitura s'harmonitza l'home i el poeta, que en alguns moments sembla un místic i en altres, un Don Joan sensual.

Albert Balcells

Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985). Per una Universitat Catalana

"Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica", XII. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2011

L'Institut d'Estudis Catalans acaba de publicar, dins la col·lecció "Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica", l'últim treball del professor Albert Balcells: *Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985). Per una Universitat Catalana*. El llibre, solidament documentat, es fonamenta en un copios material d'arxiu, sovint poc o mal conegut, que

El canvi que ha fet Ignasi Moreta per formular el pensament de Joan Maragall ha estat extraordinàriament fecund i merèix tota mena d'elogis. Penso que ha elucidat d'una manera prodigiosa el pensament i la poesia de Joan Maragall, com ningú no ha estat capaç de fer-ho de manera global anteriorment. Crec que es mereix que li digui: moltes gràcies!

Cal acabar indicant que l'edició del volum a cura de Fragmenta Editorial és molt delicada: un llibre ha de ser també un objecte pulcre, que d'alguna manera complementi la saviesa que les paraules i les idees que conté comuniquen. I aquest ho és, i molt.

JOAN FERRER I COSTA

L'autor utilitza amb solvència per reconstruir la història d'uns Estudis Universitaris Catalans (EUC) que no disposaven, fins ara, d'un estudi com el que ens acaba de presentar Balcells.

Aquesta obra esdevé, fins a cert punt, el complement dels dos volums de la *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, publicats el 2002 i el 2007, i que devenen a la ploma del mateix Balcells, amb la col·laboració dels historiadors Enric Pujol (volums 1 i 2) i de qui signa aquestes ratlles (volum 2). Com no s'escapà al lector atent, la història dels EUC i la dels seus homes no s'entén sense tenir en compte la història de l'IEC durant gran part de la seva dilatada trajectòria. Són dues institucions amb vides paral·leles i, sovint, complementàries.

Una altra de les particularitats dels EUC és que van compartir amb l'IEC gran part del mateix personal, com posa de manifest el primer annex ("Professors dels EUC") del llibre. Pels Estudis Universitaris Catalans passen personalitats que en serien no sols futurs professors, sinó també futurs membres numeraris de l'IEC.

Balcells també ens recorda que la cronologia d'ambdues institucions segueix uns ritmes molt semblants, fins a la desaparició definitiva dels EUC el 1985. Uns Estudis Universitaris Catalans que neixen tres anys abans que l'IEC i que, amb un interupció de sis anys, es van refer el 1942, al mateix temps que ho va fer l'IEC, en plena dictadura franquista.

Així mateix, com adverteix l'autor, la història dels EUC tampoc no s'entén si no és relacionant-la amb la de la Universitat de Barcelona. En aquest sentit, durant la major part de la seva història, els EUC van oferir als estudiants d'una escarrassada Universitat de Barcelona, aquells ensenyaments relacionats amb la cultura catalana que estaven exclosos d'aquell centre oficial. I no tan sols això, ja que, com palesa explícitament aquesta obra, la tasca dura a la renovació de les bàsiques per a la formació i la renovació de successives generacions de l'elit intel·lectual catalana.

A banda de repassar, amb un nivell de detall molt destacable—professorat, alumnat, cursos, programes—, la història dels EUC, el llibre també ens permet resseguir, fins a cert punt, la història de la cultura catalana i la d'alguna de les seves institucions més emblemàtiques, durant bona part del segle XX. No debades destinen per les pàgines del llibre entitats de la significació, cultural i cívica, de la Mancomunitat de Catalunya, l'Ateneu Barcelonès, l'Ateneu Polytechnic, el Foment del Treball Nacional o Òmnium Cultural, per destacar-ne només algunes de les principals.

Al llarg de les dues-centes pàgines i nou capítols que té el llibre, Balcells analitza la història dels EUC des dels seus orígens, el 1903, fins al moment de la seva desaparició el 1985, però, a mitjan de cada dels vuitanta. El llibre, però, no ens presenta únicament la història dels EUC i, de forma tangencial, la de l'IEC o la de la UB, sinó que també ens presenta una radiografia molt aproximada de quines han estat algunes de les reivindicacions al llarg cultural que ha fet el catalanisme al llarg d'aquests gairebé cent anys d'història.

La primera fita en aquest llarg canvi reivindicatiu va tenir lloc en començar el segle XX, conjuntura que aprofundirà el catalanisme polític per accentuar les seves demandes de catalanització (creació de càtedres de dret civil català, de gramàtica i literatura catalanes, d'història de Catalunya) d'una Universitat de Barcelona que era una baula més dins del sistema universitari centralitzat espanyol. És en aquest context que cal entendre la celebració del Primer Congrés Universitari Català o la reivindicació per convertir la Universitat de Barcelona en una Universitat Catalana. "Universitat Catalana", seria, precisant, el nom de la primera publicació universitària del catalanisme que, en la seva primera època (1900-1902), va actuar com un preludi del futur Congrés Universitari Català. Repararguda el 1904, la revista esdevindrà el portaveu dels EUC. Desapareguda al desembre d'aquest any, la mateixa capçalera—"Universitat Catalana"—promogué la revista quinzenal apareguda al novembre del 1932 i que es convertí en el portaveu dels EUC fins al 1934. Aquestes el qual va desaparèixer el butlletí. Aquestes són algunes de les qüestions desenvolupades pel l'autor en el primer capítol del llibre, "El Primer Congrés Universitari Català", en el qual Balcells analitza aquest Congrés, con vocat per concretar un programa d'autonomia universitària i que hem d'entendre com el precedent dels futurs EUC, únic resultat